

11. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року: Затверджено постановою Кабінету Міністрів від 21 липня 2006 р. — № 1001. // Офіційний вісник України. — 09.08.2006 р. — № 30. — с. 36.

12. Концепція розвитку національної інноваційної системи: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. — № 680-р. // Офіційний вісник України. — 03.07.2009 р. — № 47. — С. 533.

Статтю подано до редакції 4.10.2012 р.

УДК 336.7

О. А. Брегеда,
канд. екон. наук, доц. кафедри банківської справи,
КНЕУ іменіВадима Гетьмана

РОЗВИТОК РИНКУ ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО РОЛЬ В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІКИ

АННОТАЦІЯ. У статті розкрито формування ринку лізингу в Україні, його сучасний стан. Висвітлено роль банків у розвитку ринку. Запропоновано заходи стимулювання розвитку лізингового ринку в Україні та збільшення його ролі в інвестуванні економіки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: лізинг, фінансовий лізинг, банки, лізингові компанії, лізингодавець, світовий ринок лізингу, інвестиції

АННОТАЦИЯ. В статье раскрывается формирование рынка лизинга в Украине, его современное состояние. Освещается роль банков в развитии рынка. Предложены способы стимулирования развития лизингового рынка в Украине и увеличения его роли в инвестировании экономики.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: лизинг, финансовый лизинг, банки, лизинговые компании, лизингодатель, мировой рынок лизинга, инвестиции.

ANNOTATION. Article is considered of forming leasing market in Ukraine and its modern condition. The role of banks are certain. The complex of measures is offered for development of leasing market and increasing role in investment of economy.

KEYWORDS: leasing, financial leasing, banks, leasing companies, lessor, word leasing market, investments

Постановка проблеми Актуальність обраної тематики пов'язана з розвитком лізингових операцій в Україні та поступовою інтеграцією вітчизняного лізингового ринку у світову фінансову систему. У світовій економіці лізинг займає друге місце за обсягами інвестицій після банківського кредитування. Це один із прогресивних методів матеріально-технічного забезпечення виробництва. За допомогою лізингу стає можливим використання новітньої техніки й передових технологій, оновлення, модернізація обладнання для підвищення власної ефективності та конкурентоспроможності. Він стимулює підприємств-

виробників основних засобів, прискорює реалізацію їх продукції. Лізинг сприяє вирішенню проблем нестачі капіталу та проблем ліквідності, з якими часто стикаються й українські підприємства.

Лізингова діяльність в Україні є перспективним видом бізнесу з значним потенціалом розвитку та ємністю ринку. За оцінками Міжнародної фінансової корпорації для відновлення існуючих основних фондів потрібно щонайменше 172 млрд дол. США [1]. Крім того, країна потребує і нові сучасні засоби та технології. Тому пошук шляхів кращого використання потенціалу ринку лізингових послуг в Україні як ефективного інвестиційного інструмента та підвищення конкурентоспроможності економіки країни набуває важливого практичного значення.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Питанням лізингу в Україні присвячені наукові праці та статті Грабельської О.В., Гайдук В.А., Онищук Я.В., Рязанової Н.О., Шевчук Ю.А., Брус С.І., Снігір Л.Я., Сухаревич В.Т та ін. У їх працях переважно приділяється увага окремим аспектам лізингу, що пов'язано з роздільністю статистичної інформації в Україні (звіти окремих банків, лізингових об'єднань, дані Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та НБУ щодо діяльності банків), у той же час як комплексному аналізу ринку, його показників приділено дуже мало уваги з боку як науковців, так і держави. Проблемою досліджень по лізингу є відсутність офіційної статистики щодо обсягів проведення лізингових операцій суб'єктів господарювання як в окремих галузях, так і в цілому в економіці, відсутня повна інформація про обсяги вітчизняної і імпортової техніки, наданої в лізинг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим етапом у становленні ринку лізингових послуг в Україні було прийняття Закону «Про лізинг» у 1997 р. [2]. У 1998 р. розпочався процес створення державних лізингових компаній. У цей же період вітчизняні банки стали виступати засновниками власних лізингових компаній, наприклад АПБ «Україна» у 1996 р., АППБ «Аваль» у 1997 р., ВАТ «Укресімбанк» у 1997 р., АКІБ «УкрСиббанк» у 1999 р. Прийшли на ринок і перші іноземні компанії. Наприклад, англійська компанія з оренди та лізингу автомобілів AVIS у 1997 р. відкрила дочірнє підприємство «AVIS Ukraine», «First Eastern Group» у 1998 р. заснувала компанію з оперативного лізингу автомобілів ТОВ «Перша лізингова компанія», у 2000 році компанією SIXT була заснована «Оптіма-Лізинг». Почали з'являтися і самостійні лізингові компанії (без участі іноземного капіталу і банків), наприклад ТОВ «Перша західноукраїнська лізингова компанія» [3].

Але досить стрімко ринок лізингу в Україні почав розвивався у 2005—2008 рр., що пов'язано перш за все з динамічним розвитком вітчизняного ринку банківських послуг протягом даного періоду. Характерними тенденціями банківського сектора України напередодні кризи були значний приплив прямих іноземних інвестицій, розширення спектру банківських послуг та їхнє активне проникнення у сферу виробничих відносин. У цей період відбувається процес створення при потужних банках дочірніх лізингових компаній, спрощення процедури кредитування банками лізингових компаній, а також надання банками безпосередньо послуг фінансового лізингу. Як наслідок, протягом 2005—2008 рр. ринок лізингу в Україні зріс більш ніж в 11 разів [3]. Дослі-

дження ринку лізингу в Україні свідчить, що засновниками найпотужніших лізингових компаній України стають саме банківські установи.

Усі лізингові компанії, що нині формують лізинговий ринок України можна поділити на такі групи:

- компанії, створені виробниками основних засобів, постачальниками та дилерами (Ілта Лізинг, Порше Лізинг Україна);
- компанії, створенні банківськими установами (ВТБ Лізинг Україна, Райффайзен Лізинг Аваль, ІНГ Лізинг Україна, Унікредіт Лізинг Україна, ОТП Лізинг, Віейбі Лізинг, Укіо Банк Лізинг, Ерсте груп Імморент Україна);
- незалежні компанії (Українська Лізингова компанія, ВФС Україна, Перша Лізингова Компанія, Адванс-Лізинг);
- державні лізингові компанії («Украгролізинг»).

Згідно рейтингу лізингових компаній за обсягом їх портфеля (рейтинг складено за участі тих лізингових компаній — членів Асоціації «Українське Об'єднання Лізингодавців», які надали свої дані) найбільшими компаніями за лізинговими портфелями, є ВТБ Лізинг Україна (входить до російської фінансової групи ВТБ), Райффайзен Лізинг Аваль (є частиною австрійської групи Райффайзен), Унікредіт Лізинг (входить до італійської Unicredit Group) та ІНГ Лізинг Україна (ІНГ Лізинг є структурним підрозділом ING Wholesale Banking) [3]. Ці компанії фінансуються за допомогою банків, відповідних фінансових груп, отже мають більше переваг над конкурентами.

Основними гравцями на ринку лізингу України є іноземні компанії — «дочки» великих банківських установ. Це зумовлено підтримкою материнських структур, адже лізингові компанії в якості джерела фінансування використовують банківське кредитування, а належність до міжнародних банківських груп дає можливість лізингодавцям отримувати дешевше фінансування [4].

Таким чином, банк стає невід'ємним суб'єктом лізингових відносин, виступаючи в ролі засновника, кредитора, фінансового агента лізингових компаній, або безпосередньо лізингодавцем чи лізингоодержувачем.

Основним законом, який регулює діяльність банків в Україні, є Закон «Про банки та банківську діяльність», в якому визначено, що банки можуть самостійно здійснювати лізингові операції на підставі ліцензії НБУ. Для банківських установ надання лізингових послуг — доволі безпечна операція, адже вона базується на принципах цільового використання кредиту та його забезпечення ліквідною заставою. Займаючись лізинговою діяльністю, банківські установи отримують ряд переваг: диверсифікація портфеля банківських послуг, зниження кредитних ризиків (оскільки предмет лізингу перебуває у власності банку), розширення власної клієнтської бази, посилення конкурентних позицій на фінансовому ринку [5]. З іншого боку, пряма участь банку вимагає і певних зусиль: необхідно сформулювати окремий лізинговий підрозділ, мати у штаті спеціалістів з глибокими знаннями у сфері організації лізингу, визначення попиту і пропозиції на обладнання, технології виробництва і технічного обслуговування обладнання, аудиту, а також у сфері законодавства, оцінки ризиків, страхування майна тощо.

Опосередкована участь банків (створення власної дочірньої лізингової компанії, створення разом з іншими банками, кредитними установами, іншими

суб'єктами господарювання спільних лізингових компаній, кредитне обслуговування лізингових компаній) також має свої переваги, адже законодавством не обмежено обсяги здійснюваних нею лізингових операцій та напрямів і форм такої діяльності, а отже проведення операцій за посередництва лізингової компанії дає змогу банку розширити свої можливості у сфері лізингу (адже він стає не лише засновником лізингової компанії, а й її кредитором, гарантом, посередником і лізингоодержувачем).

Переваги для банку від створення власної лізингової компанії полягають у збільшенні доходів, розширенні власної інфраструктури, збільшенні клієнтської бази, окрім того, лізингова компанія буде надійним партнером, вкладником і позичальником банку на довготривалий термін.

Позитивним моментом є і те, що створення власної дочірньої лізингової компанії потребує від банку мінімальних капіталовкладень, оскільки в Україні відсутні обмеження щодо мінімального розміру статутного фонду або організаційно-правових форм лізингових компаній, тож порядок їх заснування такий же, як і процедура створення будь-якого іншого господарського товариства. Створена банком лізингова компанія також отримує ряд переваг. Вирішується найважливіша проблема для лізингової компанії — пошук джерел фінансування для реалізації власних проектів. Крім того материнський банк, підтримує лізингову компанію протягом усього терміну її діяльності. З метою збільшення лізингового портфеля банк може частину своїх клієнтів «передати» лізинговій компанії. Як показує практика, для дочірніх лізингових компаній частка клієнтів, які були залучені банком, може сягати половини від загального обсягу лізингового портфеля. Банк може забезпечувати власну лізингову компанію й іншими послугами: юридичний супровід, перевірка службою безпеки потенційних лізингоодержувачів, розрахунково-касове обслуговування тощо.

Фінансова криза негативно вплинула на розвиток світового лізингового ринку. Якщо у розвинених країнах кризові явища позначились на макроекономічних процесах вже у другій половині 2007 р., що мало відбиток на ринку міжнародного лізингу вже на початок 2008 р., то в країнах з ринками, що формуються, обсяг нового бізнесу деякий час продовжував зростати і тільки в 2009 р. під впливом світової фінансової кризи скоротився, але у більш драматичних розмірах. Зокрема у країнах Східної Європи скорочення сягало у середньому 30 % (у Республіці Білорусь — 34 %, у Російській Федерації — 50 %, в Україні — 75 %) [6].

Але поступово ринки лізингу відновлюються. Так, у Європі у 2010 році лізинговий ринок зріс на 4,9 % до 227 млрд євро [7], що дозволяє йому виконувати важливу місію — фінансувати інвестиції в активи європейських компаній, яких вони потребують для відновлення зростання і розвитку економік. Очікується, що проникнення лізингових послуг на ринок буде ставати ще більшим [8]. Аналогічна ситуація спостерігається і на ринках Західної та Північної Європи. Зростанню показників Центрально-східного регіону суттєво сприяли високі результати у Польщі, однак кілька країн цього регіону зазнали спаду.

Ситуація, що склалася на ринку лізингу в Україні, цілком відповідає подіям у країнах Центральної та Східної Європи. Зростає і рівень інвестування в основні засоби. В категорію споживачів лізингових послуг усе більше починають

входити і малі та середні компанії. У цілому індустрія лізингу підтримує загальне економічне зростання.

В Україні лізинговий ринок на кінець 2010 року показав позитивну динаміку приросту — розмір лізингового портфелю (фінансовий лізинг) досяг 30,5 млрд грн (12 % зростання на ринку лізингових послуг у 2010 році відбувалось на фоні 9 % спаду кредитно-інвестиційного портфелю у банківському сегменті) — промислово-фінансові групи під час нестабільності грошово-товарних ринків надавали перевагу фінансуванню за допомогою лізингу. В другому кварталі 2011 р. були фактично досягнуті докризові показники розвитку ринку (лізингові компанії уклали договори фінансового лізингу на суму 2,77 млрд грн, що практично дорівнює сумі третього квартала 2008 р. — 2,8 млрд грн) [7].

Загальна позитивна динаміка ринку пов'язана не лише із загальним поліпшенням економічної ситуації, але також удосконаленню законодавчого поля лізингу та обмеженість доступу юридичних осіб до кредитних ресурсів банків. Податковий кодекс вніс сприятливі зміни до оподаткування лізингових операцій: з-під ПДВ були виведені комісії лізингодавців з договорів фінансового лізингу, а лізингоотримувачам повернене право відносити 100 % витрат на оперативний лізинг транспорту на валові витрати. Як очікують експерти, подальший розвиток ринку повинен бути не менш успішним.

Висновки з проведеного дослідження. Лізинговий ринок є важливою складовою ринку фінансових послуг і є третім за розміром активів після банківського та страхового. Перспективність і привабливість лізингових операцій для усіх суб'єктів, які беруть участь у лізинговому процесі, позитивні тенденції розвитку економіки України, а також величезний потенціал розвитку та ємність ринку, призводять до того, що його роль в інвестиційному забезпеченні економіки буде зростати.

Лізинговий ринок в Україні пройшов кілька етапів становлення і є вже сформованим. Основну роль на ньому відіграють банки, які напряду чи опосередковано стають учасниками ринку. Переважна більшість успішних на ринку компаній створені за участі банківських структур і фінансуються ними. Суттєвий вплив на вітчизняний лізинговий ринок має і іноземний капітал. Для ефективного розвитку власного ринку доцільно скористатись практичним досвідом інших країн, зокрема східноєвропейських, які мають з Україною спільні риси розвитку. В цьому відношенні показною є приклад Польщі, де лізингові операції здійснюються переважно спеціалізованими компаніями, які підконтрольні банкам.

Після фінансово-економічної кризи лізинговий ринок відродився і має позитивну динаміку розвитку. Для того, щоб максимально скористатись перевагами лізингового ринку, сприяти якнайшвидшому подоланню наслідків кризи, зростанню конкурентоспроможності економіки необхідно на державному рівні підтримувати розвиток інституту лізингу, вчасно вирішувати проблеми, що виникають на його шляху.

Для цього необхідно розробляти комплекс заходів для збільшення іноземних інвестицій під програми лізингу, посилювати зацікавленість банків через систему пільг у довгостроковому кредитуванні лізингових угод, введення обліку юридичних осіб, які не є фінансовими установами та надають фінансові послуги.

ги, забезпечити прозорість і відкритість ринку лізингу, запобігати монополізації та створювати умови для розвитку добросовісної конкуренції на ринку лізингу, забезпечити рівні можливості для доступу до ринку лізингових послуг, підтримувати довіру до нього з боку суб'єктів та сприяння його інтеграції в європейський та світовий ринки лізингу.

Література

1. Данілова Л. І. Особливості фінансового лізингу як інвестиційного інструменту в Україні // Фінанси, облік і аудит. — 2010. — № 15. — С. 50—60.
2. Закон України «Про лізинг» від 16 грудня 1997 р. № 723/97-ВР зі змінами та доповненнями
3. Українське Об'єднання Лізингодавців, електронний ресурс, режим доступу: <http://www.leasing.org.ua/ua/publications/?pid=4005>
4. Лізинг держитися на плаву // Экономические известия/ електронний ресурс, режим доступу: <http://finance.eizvestia.com/full/lizing-derzhitsya-na-plavu>
5. Сухаревич В.Т. Банк як суб'єкт лізингових відносин // Науковий вісник НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.8. — С. 258—266.
6. Ложачевська О.М., Хома Т.Й Здійснення міжнародних лізингових угод на ринку автовиробництва, електронний ресурс, режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_31/Xoma.pdf
7. Сайт Leaseurope, електронний ресурс, режим доступу: <http://www.leaseurope.org/index.php?page=key-facts-figures>
8. Finance and Leasing Association, електронний ресурс, режим доступу: <http://www.fla.org.uk/research>

Статтю подано до редакції 12.10.2012 р.

УДК 369

Л.І. Васечко, канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів КНУТД

СТРУКТУРА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано структурний зміст організаційного механізму соціального страхування, репрезентовано комплексну блок-схему організаційного механізму соціального страхування в Україні та його інструментарію.

АННОТАЦИЯ. В статье проанализированы структурное содержание организационного механизма социального страхования, представлена комплексная блок-схема организационного механизма социального страхования в Украине и его инструментария.

ANNOTATION. In article analyzes the structural content the organizational mechanism of social insurance, the integrated flowchart organizational mechanism of social insurance in Ukraine and its tools.

На сьогодні концепція державної соціальної політики повинна мати природний вигляд і бути у органічному поєднанні принципів індивідуальної відповідальності з принципами солідарної відповідальності держави перед своїми грома-